

1. Ainevaldkond „Sotsiaallained“

1.1. Sotsiaalne pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamusi ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Põhikooli lõpuks õpilane:

1. suudab mõista inimühiskonna ajaloos ning nüüdisaja ühiskonnas toimuvate muutuste olulisi põhjusi ja tagajärgi;
2. valdab esmast tulevikuvisioni;
3. tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust
4. huvitub iseenda, oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundab oma arvamusi ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
5. tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppetöös;
6. tunneb kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimsusevastased;
7. on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kohaneda eakaaslaste hulgas, kogukonnas ja ühiskonnas, väärtustades neid;
8. on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, toimetulekustrateegiate, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.

1.2. Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonda kuuluvad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus ning valikaine usundiõpetus. Ajalugu õpitakse alates 5. klassist, inimeseõpetust 2. klassist ning ühiskonnaõpetust 6. klassist. Usundiõpetust on võimalik valida kõigis kolmes kooliastmes. Sotsiaallainete nädalatundide jaotumine kooliastmeti.

I kooliaste

Inimeseõpetus - 2 nädalatundi

II kooliaste

Ajalugu - 3 nädalatundi

Inimeseõpetus - 2 nädalatundi

Ühiskonnaõpetus - 1 nädalatund

III kooliaste

Ajalugu - 6 nädalatundi

Inimeseõpetus - 2 nädalatundi

Ühiskonnaõpetus - 2 nädalatundi

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujuneb õpilastes võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke seoseid ning teha teadlikke valikuid seonduvalt iseenda ja sotsiaalse keskkonnaga, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest, ning toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Ainevaldkonna õppeainete õppega taotletakse, et õpilane:

1. omandab adekvaatse enesehinnangu ning teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis toetavad tervikliku inimese kujunemist, terviseteadlikkuse, tervist tugevdava käitumise ning tervisliku eluviisi;
2. omandab tervikliku arusaama ühiskonna nähtustest ja protsessidest ning nende seostest ja mõjust;
3. mõistab kultuurilist mitmekesisust ja demokraatia tähtsust ning ühiskonna jätkusuutliku arengu vajalikkust, aktsepteerides erinevusi;
4. hindab väärtusi, nagu vabadus, inimväärikus, võrdõiguslikkus, ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne, õiglus ja isamaalisus ning lugupidamine enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks ennast teostavaks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest, näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat ning tal on oskusi ja valmidust ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda.

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajalooõpetuse erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmetes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks. Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, vastutustunne ning õiglus.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil väljendada oma tundeid, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskonnas kehtivaid väärtusi, norme ja reegleid,

omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Kõigi valdkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas.

1.4. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhinduda ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele kujundavad ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.

Enesemääratluspädevust - suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme - toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatikapädevust - suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades - toetavad kõik valdkonna õppeained.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärgi, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid.

1.5. Lõiming

1.5.1. Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Sotsiaalne on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Emakeelepädevus - suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus - teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus - ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusteaduslik pädevus - looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus - ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamise võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiasid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kultuuriline pädevus - Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.

Tervise- ja kehakultuuripädevus - suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

1.5.2. Läbivad teemad

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.

Läbiva teemaga „Keskond ja jätkusuutlik areng“ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele.

Läbiva teema „Kultuuriline identiteet“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Läbiva teema „Teabekeskond“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Läbiva teemaga „Tehnoloogia ja innovatsioon“ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Läbiva teemaga „Väärtused ja kõlblus“ taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

2. INIMESEÕPETUS

2.1. Üldalused

2.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane tunneb ja väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist järgmistes valdkondades:

1. enesekohased ja sotsiaalsed oskused;
2. füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne areng;
3. tervis ja tervislik eluviis;
4. turvalisus ja riskikäitumise ennetamine;
5. üldinimlikud väärtused: ausus, hoolivus, vastutustunne ja õiglus.

2.1.2. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna, integreerides õppesisu kõigis kooliastmetes.

Inimeseõpetuses käsitletakse eakohaselt õpilaste isiksuse kujunemisele ja sotsialiseerumisele kaasa aitavaid teadmisi, oskusi ja hoiakuid. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõpimeetodid.

Õpetus on inimeseõpetuses isiksusekeskne, rõhk on väärtuskasvatusel. Õpetuses liigutakse tervikliku mina poole ning situatiivselt vahetu ümbruse tajumiselt ühiskonna sotsiaalsele tunnetusele. Väärtustatakse tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi, positiivse minapildi kujunemist ning üldinimlikke väärtusi. Inimeseõpetuse ainesisu toetab turvalise koolikeskkonna saavutamist ning eetiliste, vastutustundlike ja aktiivsete kodanikuühiskonna liikmete kujunemist.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub vaimses õpikeskkonnas üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Inimeseõpetus on õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust seoses 1) endasse positiivse suhtumise ja tervikliku mina kujundamisega ning 2) arenguülesannete ja nendega toimetulekuga.

Esimeses kooliastmes on inimeseõpetuses rõhk õpilase enesekohasel pädevusel ning enese suhestamisel lähiümbrusega, integreerides ühiskonnaõpetuse temaatikat.

Inimeseõpetuses õpitakse teatud teemasid ülevaate korras ja teatud teemasid käsitletakse sügavuti. Teemasid käsitletakse nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

2.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;

6. laiendatakse õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline keskkond, arvutiklass, ettevõtted, muuseumid, näitused jne;
7. kasutatakse mitmekülgset õppemeetodite valikut rõhuasetusega aktiivõppemeetoditele: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüs, paaristööd, projektõpe, rollimängud, rühmatööd, väitlused, õpimapi ja uurimistöö koostamine, praktilised ja uurimistööd (nt töölehtede täitmine, loovtöö kirjutamine, infootsing teabeallikatest) jne;
8. arvestatakse õpilaste ja kohaliku eripäraga ning ühiskonnas toimuvate muutustega;
9. arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga (kohtuda erinevate inimestega, kaasata vanemaid jne), et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane.

2.1.4. Hindamine

Hindamine inimeseõpetuses tähendab konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavate õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse ning milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamisel, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

Aineteadmiste ja -oskuste ning hoiakute hindamine võib kanda nii kujundava kui ka kokkuvõtva hindamise ülesandeid, kusjuures põhirõhk on kujundaval hindamisel. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

1. selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja omavahelisi seoseid;
2. selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega;
3. eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
4. demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

1. rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
2. demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
3. kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus

2.2. I kooliaste

2.2.1. I kooliastme õpitulemused

I kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust. 3. klassi lõpetaja:

1. väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
2. oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
3. väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
4. teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
5. väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
6. teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
7. mõistab oma õigust keelduda ennastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
8. kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
9. teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
10. teab Eesti riigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

2.2.2. Õpitulemused ja õppesisu

2. klass Inimeseõpetus

1 ainetund nädalas, kokku 35 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemus	Lõiming
Inimene 1. Mina Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha • teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled • nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest • väärtustab iseennast ja teisi • mõistab viisaka käitumise vajalikkust. 	eesti keel, kunstiõpetus
2. Mina ja tervis Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda • õpilane kirjeldab tervet ja haiget inimest • õpilane teab, kas 	eesti keel, matemaatika

<p>sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.</p>	<p>haigused on nakkuslikud või mitte</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud • õpilane mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport • õpilane demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus) • õpilane teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi 	
<p>3. Mina ja minu pere Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad • õpilane väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres • õpilane teab oma kohustusi peres • õpilane selgitab lähemaid sugulussuhteid • õpilane kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus • õpilane teab inimeste erinevaid töid ja töökohti • õpilane kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes • õpilane jutustab oma pere traditsioonidest • õpilane oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult • õpilane kirjeldab ohtlikke 	<p>eesti keel, kunstiõpetus</p>

	<p>kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu. 	
<p>4. Mina: aeg ja asjad Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane eristab, mis on aja kulg ja seis • õpilane oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist • õpilane väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks • õpilane selgitab asjade väärtust • õpilane oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta • õpilane väärtustab ausust asjade jagamisel. 	<p>eesti keel, matemaatika, kunstiõpetus</p>
<p>5. Mina ja kodumaa Eesti - minu kodumaa. Kodukoht. Eesti rikkus. Rahvakalendri tähtpäevad</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi • õpilane oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti • õpilane leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha • õpilane tunneb kodukoha sümboolikat • õpilane nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta • õpilane kirjeldab mardija kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahva-kombeid • õpilane väärtustab Eestit, oma kodumaad 	<p>eesti keel, kunstiõpetus</p>

3. klass Inimeseõpetus

1 ainetund nädalas, kokku 35 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemus	Lõiming
<p>Meie 1. Mina Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane väärtustab igaühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevustega • õpilane väärtustab inimese õigust olla erinev • õpilane selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust • õpilane nimetab enda õigusi ja kohustusi • õpilane teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused 	Eesti keel Inglise keel Kunstiõpetus
<p>2. Mina ja tervis Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis. Ohud tervisele ja toimetulek olukorras.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitu-mine, uni ja puhkus ning liikumine • õpilane eristab vaimset ja füüsilist tervist • õpilane kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist • õpilane nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral • õpilane väärtustab tervislikku eluviisi 	Eesti keel Kehaline kasvatus Loodusõpetus Inglise keel
<p>3. Mina ja meie Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Minu hea ja halb käitumine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega • õpilane kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, hindab ennast nende omaduste järgi • õpilane väärtustab sõprust • õpilane teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas 	Eesti keel Loodusõpetus Inglise keel

<p>Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.</p>	<p>teha koostööd</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane eristab enda head ja halba käitumist • õpilane kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu • õpilane väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes • õpilane nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks • õpilane demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennast kahjustavast tegevusest • õpilane teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivald korral • mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine • kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutundlikkus ja südametunnistus • õpilane väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist • õpilane kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust • õpilane nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust • õpilane teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt • õpilane eristab tööd ja mängu 	
---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada • õpilane teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimisel • õpilane väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust. 	
<p>4. Mina: teave ja asjad Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid • õpilane selgitab, kuidas reklaamid võivad mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning turvalist käitumist meediakeskkonnas • õpilane teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga • õpilane mõistab oma vastutust asjade hoidmisel ja laenamisel • õpilane selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine • õpilane kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes. 	<p>Eesti keel Matemaatika Arvutiõpetus Kunstiõpetus</p>
<p>5. Mina ja kodumaa Küla, vald, linn, maakond. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas • õpilane leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid • õpilane nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid • õpilane kirjeldab Eestis elavate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid • õpilane väärtustab oma kodumaad 	<p>Eesti keel Vene keel Loodusõpetus Kunstiõpetus</p>

2.3. II kooliaste

2.3.1. Kooliastme õpitulemused

II kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

6. klassi lõpetaja:

1. kirjeldab enesehinnangu, enesekontrolli ning eneseanalüüsi võimalusi ja olulisust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada, demonstreerides seda õpituatsioonis;
2. väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
3. väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
4. kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas, aktsepteerides nende individuaalsust;
5. kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib, kuidas õpituatsioonis tõhusalt verbaalselt oma tundeid väljendada, aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
6. kirjeldab, mis on füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis, ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
7. kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
8. teab ja oskab õpituatsioonis leida erinevaid lahendusviise otsuste langetamisel;
9. teab, kuidas toimida ohuolukorras, oskab õpituatsioonis abi kutsuda ning valdab esmaabivõtteid;
10. kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks.

2.3.2. Õpitulemused ja õppesisu

5. klass Inimeseõpetus

1 ainetund nädalas, 35 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Lõiming / integratsioon
I. Tervis 1. Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad.	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt; • õpilane teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatempera-tuuri, pulsisagedust ning enesetunnet. 	Eesti keel Matemaatika Loodusõpetus
2. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane oskab nimetada tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; 	Eesti keel Kunstiõpetus Loodusõpetus

<p>II. Tervislik eluviis 1. Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid.</p> <p>2. Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi; • õpilane väärtustab oma tervist. • õpilane oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus; • õpilane koostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest; • õpilane kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid; • õpilane selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega; • õpilane kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut; • õpilane teab kehalise tege-vuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid; • õpilane oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervis-liku eluviisi komponentidest; • õpilane hindab ja oskab planeerida kehalise aktiiv-suse piisavust oma igapäevategevuses; • õpilane väärtustab tervis-likku eluviisi. 	<p>Eesti keel Matemaatika Kodundus</p> <p>Kehaline kasvatus Kunstiõpetus Eesti keel</p>
<p>III. Murdeiga ja kehalised muutused 1. Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega; • õpilane aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda; 	<p>Eesti keel Loodusõpetus</p>

<p>soojätkamine.</p> <p>IV. Turvalisus ja riskikäitumine 1. Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise alaseid valikud tehes; iseenda vastustus. Vahendatud suhtlemine.</p> <p>2. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo; • õpilane teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega. • õpilane kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid; õpilane selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida; • õpilane teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada ning kuidas abi kutsuda; • nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele; • suheldes meedia vahendusel, mõistab õpilane vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest; • väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist; • õpilane demonstreerib õpisituatsioonis, kuidas kasu-tada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus; • kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile; • väärtustab mitmekesisist 	<p>Eesti keel Kunstiõpetus Loodusõpetus</p> <p>Eesti keel Kunstiõpetus</p>
--	--	---

<p>V. Haigused ja esmaabi 1. Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine.</p> <p>2. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS.</p> <p>3. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.</p>	<p>positiivset ja tervislikku elu uimastiteta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mitte-nakkushaigusi; • selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega; • õpilane teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest; • õpilane kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral; • õpilane teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpi-situatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste); • õpilane nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada; • õpilane väärtustab enda ja teiste inimeste elu. 	<p>Eesti keel Kunstiõpetus Loodusõpetus</p>
<p>VI. Keskkond ja tervis 1. Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast; • eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või miteturvaliseks ja tervist kahjustavaks; • kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele. 	<p>Eesti keel Loodusõpetus Kunstiõpetus</p>

6. klass Inimeseõpetus

1 ainetund nädalas, 35 ainetundi aastas

Õppesisu	Õpitulemused	Lõiming / integratsioon
<p>I. Mina ja suhtlemine Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> õpilane analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi; õpilane mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb; õpilane mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpi-situatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega; oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga. 	Eesti keel
<p>II. Suhtlemine teistega 1. Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. 2. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei“ ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.</p>	<ul style="list-style-type: none"> õpilane tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid; õpilane teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust; õpilane eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist; õpilane kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele; õpilane demonstreerib õpi-situatsioonis aktiivse kuulamise võtteid; õpilane mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele; õpilane demonstreerib õpi-situatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid; õpilane teadvustab eelarva-muste mõju 	Eesti keel

<p>III. Suhted teistega 1.Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve.</p> <p>2.Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed</p>	<p>suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid;</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane eristab ning kirjeldab kehtestavat, agres-siivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele; • õpilane teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral; • õpilane väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse. • õpilane kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist igapäevaelus; • õpilane oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta; • õpilane väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist; • õpilane eristab inimeste erinevaid rolle suhetes ning nende muutuvat iseloomu; • õpilane demonstreerib õpi-situatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast; • õpilane tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist; • õpilane väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat; • õpilane kirjeldab 	<p>Eesti keel</p>
--	--	-------------------

<p>IV. Konfliktid 1. Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed</p>	<p>kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane mõistab isikuiseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi. • õpilane selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust; • õpilane teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitte-efektiivseid konflikti lahendamise viise; • õpilane kasutab õpi-situatsioonis konflikte lahendamiseks tõhusaid viise ning väärtustab neid. 	<p>Eesti keel</p>
<p>V. Otsustamine ja probleemilahendus 1. Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastustus otsustamisel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane teab ja oskab õpisituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise; • õpilane kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid; • õpilane mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi; • õpilane selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut; • õpilane väärtustab vastutuse võtmist otsuseid langetades. 	<p>Eesti keel</p>
<p>VI. Positiivne mõtlemine 1. Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi; • õpilane väärtustab positiivset mõtlemist. 	<p>Eesti keel</p>

2.4. III kooliaste

2.4.1. Kooliastme õpitulemused

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

Põhikooli lõpetaja:

1. teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
2. teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
3. teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
4. teab, millised arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
5. mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
6. analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
7. teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja -abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukordades;
8. kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
9. kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
10. teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.

2.4.2. Õpitulemused ja õppesisu

7. klass Inimeseõpetus

1 ainetund nädalas, 35 ainetundi aastas

Õppesisu	Õpitulemused	Integratsioon / lõiming
I. Inimene 1. Inimese elukaar ja murdeea koht selles 2. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseeast täiskasvanuikka • kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid • inimene toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel; • õpilane kirjeldab põhilisi 	Eesti keel Kunstiõpetus

<p>II Inimese mina 1. Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine</p> <p>2. Konfliktide vältimine ja lahendamine.</p>	<p>enesekasvatusevõtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; • kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi • kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramiseks • väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid • kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu • õpilane kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi • õpilane demonstreerib õpitu olukorras tõhusaid konfliktide lahendamise viise 	<p>Eesti keel Kehaline kasvatus Kunstiõpetus Muusika</p>
<p>III. Inimene ja rühm 1. Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmete-vahelise läheduse ja ülesande järgi • õpilane kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele • õpilane mõistab normide ja reeglite vajalikkust 	<p>Eesti keel Ajalugu</p>

<p>2.Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.</p>	<p>ühiselu toimimisel ja korraldamisel</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi • õpilane kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi • õpilane demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega • õpilane selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes • õpilane väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme 	
<p>IV. Turvalisus ja riskikäitumine</p> <p>1. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus.</p> <p>2.Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallega. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemis- oskus • õpilane demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalga korral koolis • õpilane eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid • õpilane kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele 	<p>Eesti keel</p>
<p>V Inimese mina ja murdeea muutused</p> <p>1. Varane ja hiline küpsemine - igatüüli oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi • õpilane selgitab, milles seisneb suguküpsus • õpilane kirjeldab 	<p>Eesti keel Bioloogia</p>

<p>2..Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.</p> <p>VI Õnn. 1. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.</p>	<p>omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks • õpilane selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist • õpilane kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist • õpilane kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes • õpilane selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid • õpilane mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu 	<p>Eesti keel</p>
---	--	-------------------

8. klass Inimeseõpetus

1 tund nädalas, 35 ainetundi aastas

Õppesisu	Õpitulemused	Lõiming / integratsioon
<p>I Tervis 1.Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad terviseiga seotud valikuid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost • õpilane kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt • õpilane analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpi-situatsioonis tõhusaid 	<p>Eesti keel Kehaline kasvatus Kodundus</p>

<p>2. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväarsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.</p> <p>3. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.</p> <p>4. Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p>	<p>viise otsuste langetamisel tervisega seonduvate valikute puhul individuaal-selt ja koostöös teistega</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise • võimalusi ja usaldusväarsust • õpilane analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetuleku-mehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu • õpilane analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele • õpilane analüüsib oma igapäevatoidu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele • õpilane selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele • õpilane oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana • selgitab stressi olemust, põhjuseid ja tunnuseid • -kirjeldab stressiga toimetuleku viise ja eristab tõhusaid toimetulekuväidetest • kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras ja teab abi ja toetuse võimalusi. 	
--	---	--

<p>II Suhted ja seksuaalsus</p> <p>1. Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng.</p> <p>2. Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused.</p> <p>3. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis • õpilane demonstreerib õpitu olulisuses oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine • õpilane väärtustab tundeid ja armastust suhetes • õpilane selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus • õpilane selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele • õpilane kirjeldab, millised on tõhusad rasestumis-vastased meetodid. Kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi. • õpilane kirjeldab, millised on tõhusad rasestumis-vastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse • õpilane kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks 	<p>Eesti keel Bioloogia</p>
--	---	---------------------------------

<p>3. Turvalisus ja riskikäitumine 1. Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul.</p> <p>2. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine.</p> <p>3. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.</p> <p>IV Inimene ja valikud 1. Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteetid elus. Mina ja teised kui väärtus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • õpilane eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest • õpilane kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule • õpilane kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil • õpilane kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimasti-sõltuvus ning kuidas see kujuneb • õpilane kirjeldab ja demonstreerib õpi-situatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades • õpilane teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epi-lepsia, lämbumise, mürgi-tuse, palaviku ja valu korral – õpilane demonstreerib õpi-situatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvuse-kaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral. • õpilane analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus. 	<p>Eesti keel Bioloogia Geograafia</p> <p>Eesti keel Kunstiõpetus</p>
---	---	--

3. AJALUGU

3.1. Üldalused

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunneb huvi mineviku vastu;
2. tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
3. väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
4. leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
5. kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
6. mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
7. tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
8. tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

3.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi, protsesse ning nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga, erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega 5. klassis ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimitult maailma ajaloo kursusega.

Aine käsitlemise põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost ja luues isikliku seose käsitletava teema ja paikadega.

Tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist.

Tähtis on kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva.

Ajaloo mõistmist toetavad ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater, kino, meedia, internet, erinevad inimesed ja paigad.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

1. ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
2. ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
3. küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
4. funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja

- seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
5. empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
 6. allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskusi ajalooõpetuses kujundatakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Nende taset kirjeldatakse kooliastme lõpul õpitulemustena.

Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides peab õpilastele tutvustama erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates.

Õppetegevuses on oluline rakendada mitmekesist metoodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta. Ajaloo probleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

3.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Kooliastme spetsiifilised õppetegevused esitatakse vastava kooliastme lõpus.

3.1.4. Hindamine

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutustest ja õpilase individuaalsest arengust.

Hinnatakse õpilase:

- teadmisi
- teadmiste rakendamise oskusi

- üldpädevuste saavutatust
 - suuliste vastuste, kirjalike ja/või praktiliste tööde ja tegevuste tulemusi
 - kirjalike vastuste puhul hinnatakse töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead
- Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilast teavitatakse sellest, mida ja millal hinnatakse, millised on hindamise kriteeriumid ja millised on hindamisvahendid.

Kooliastmeti on hindamine vormidelt ja meetoditelt erinev.

5.-6. klassis hinnatakse:

- suulist ja kirjalikku küsitlust
- tööd kaartidega, allikmaterjalide ja piltidega
- loovtööd ning jutustuse kirjutamist s.h. mõistete sobivust, stiili ja õigekirja
- üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste analüüsi nõudvaid oskusi
- kontrolltöödega ei kontrollita enam kui ühte teemat korraga

7.-9. klassis hinnatakse:

- suulist ja kirjalikku küsitlust
- tööd kaartida, dokumentide, allikmaterjalide ja piltidega
- referaadi ja uurimistöö koostamist
- loovtöö ja arutluse kirjutamist (vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu)
- kontrollivormideks on kontrolltööd ja/või avatud kui ka etteantud vastustega ülesanded

3.2. II KOOLIASTE

3.2.1. Õpitulemused

II kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

6. klassi õpilane:

1. kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
2. tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
3. teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
4. hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
5. toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
6. mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
7. mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
8. teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
9. väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

3.2.2. Õppesisu

5. klass Ajaloo algõpetus, 1 ainetundi nädalas, 35 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Lõiming/Integratsioon
<p>1. <u>Ajaarvamine</u></p> <p>1.1. Ajaarvamisega seotud mõisted ja lühendid (sajand, aastatuhat, eKR, pKR, araabia ja Rooma number).</p> <p>1.2. Ajaarvamisega seotud ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</p> <p>1.3. Ajalookaardi kasutamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid, fraase • oskab periodiseerida aega • kirjeldab mineviku-sündmusi ja eluolu minevikus • leiab õpiku abiga lihtsamaid seoseid • väljendab oma teadmisi suuliselt ja kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu • kasutab ajalookaarti 	matemaatika
<p>2. <u>Ajalooallikad</u></p> <p>2.1. Mõisted: ajalugu, ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, muuseum, arhiiv.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, et mineviku kohta saab teavet ajaloo-allikatest • töötab lihtsamate allikatega • kasutab kontekstis käsitletud ajalooallikaid 	
<p>3. <u>Eluolu</u></p> <p>3.1. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal</p> <p>3.2. Eluolu ja tegevusalad (elamud, toit, rõivastus).</p> <p>3.3. Kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab mõnda minevikusündmust ning inimeste elu-olu minevikus • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid • väljendab oma teadmisi suuliselt ja kirjalikult • kasutab ajalookaarti 	eesti keel kultuurilugu
<p>4. <u>Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud</u></p> <p>4.1. Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas (õpetaja valikul)</p> <p>4.2. Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud Eestis, Euroopas ja maailmas (õpetaja valikul)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste elu minevikust • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid • väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult • koostab kava ja lühijuttu • kasutab ajalookaarti 	kultuurilugu

6. klass

Muinasaeg ja vanaaeg 2 ainetundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Integratsioon/Lõiming
<p>1. <u>Muinasaeg</u> 1.1. Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine.</p> <p>1.2. Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: <ul style="list-style-type: none"> • kiviaja inimese tegevusalad • põlluharimise algus • loomade kodustamine • käsitöö areng • metallide kasutuselevõtt </p> <p>1.3. Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid • kasutab ja seletab kontekstis mõisteid: kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg • näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine • teab, missuguseid muudatusi ühiskonnas tõi kaasa metallide kasutuselevõtmine • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim • teab, et Eesti esimesed asustusala olid Pulli ja Kunda inimasula • näitab neid kaardil 	
<p>2. <u>Vanad Idamaad</u> 2.1. Vanaaja sisu ja üldiseloostus: <ul style="list-style-type: none"> • ajaloolised piirid • looduslikud olud </p> <p>2.2. Vana-Egiptus, Egiptuse riigikorraldus, Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon <ul style="list-style-type: none"> • eluolu • religioon • kultuurisaavutused </p>	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: tsivilisatsioon • näitab kaardil Egiptust, Mesopotaamiat • selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus • kirjeldab vanaaja elulaadi, religiooni ja kultuurisaavutusi Egiptuse näitel • teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hireoglüüfid • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid • tunneb vanaaja 	

<p>2.3. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder) Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused</p> <p>2.4. Iisraeli ja Juuda riik. Ainujumala usk. Vana Testament</p>	<p>kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutan-hamon, iseloomustab nende tegevust • selgitab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus, elulaad, religioon • tunneb Mesopotaamia kultuuri- ja teadussaavutusi: Babüloni rippaiad, astronoomia • teab, kes oli Hammurabi, iseloomustab tema tegevust • seletab ja kasutab kontekstis õigesti mõisteid: linnriik, preester • teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon • selgitab, mis on Vana Testament • teab, kes olid Mooses ja Taavet ning iseloomustab nende tegevust 	<p>kunstiõpetus</p>
<p>3. Vana-Kreeka 3.1. Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik.</p> <p>3.2. Kreeta ja Mückeene kultuur.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • näitab kaardil Kreekat, Kreetat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat • kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil • teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mückeene kultuurist • kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, 	<p>geograafia</p> <p>kunstiõpetus kirjandus</p>

<p>3.3. Kreeka linnriigid.</p>	<p>religioon, kunst</p> <ul style="list-style-type: none"> • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: hellenid, Trooja sõda, eepos • teab, kes olid: Homeros, Herakles, Zeus; iseloomustab nende tegevust • tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: polis, akropol, agoraa, aristokraatia, rahvakoosolek, türann, demokraatia, kodanik, tähestik 	<p>kirjandus</p> <p>ühiskonnaõpetus</p>
<p>3.4. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ja Spartas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel • võrdleb neid kirjelduse põhjal • teab, kes oli Perikles, iseloomustab tema tegevust • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: olümpiamängud • teab, kes oli Aleksander Suur ja iseloomustab tema tegevust 	<p>ühiskonnaõpetus</p> <p>kehaline kasvatus</p>
<p>3.5. Linnriikide nõrgenemine ja alistumine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretked ning maailmariigi tekkimine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Homeros Herodotos • kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: <ul style="list-style-type: none"> - kirjandus - teater - religioon - sport - kunst 	<p>kirjandus</p>
<p>3.6. Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.</p>	<p>-seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: religioon, mütoloogia, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), spulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur</p>	<p>kirjandus</p> <p>kunstiõpetus</p>

<p>4. Vana-Rooma</p> <p>4.1. Rooma riigi teke ja kasv. Sõjad ja alistatud maad. Etruskid.</p> <p>4.2. Rooma kultuur, linnad ja saavutused. Elu Rooma impeeriumis.</p> <p>4.3. Ristiusu olemus, teke, levik ja võidukäik Rooma impeeriumis.</p> <p>4.4. Suur rahvaste rändamine ja Lääne-Rooma langus. Keskaja algus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Hannibal, Spartacus, Caesar; Kleopatra, Octavianus; • kirjeldab Rooma riigi korda, poliitilist struktuuri, rahvastiku koosseisu; • tunneb Rooma riigi kaarti; • 753.a. • teab, kes olid Romulus, Remus,; • oskab võrrelda Vana-Kreeka ja Vana-Rooma kultuuri; • oskab seletada ja kasutada mõisteid triumf, akveduktid, amfiteater, gladiaator, metseen. • teab, kes olid Jeesus Kristus, Apostel Peetrus, Apostel Paulus, Constantinus Suur; • oskab seletada ja kasutada mõisteid Konstantinoopol, Piibel, uus ja vana testament, märter; • tunneb ristiusu olemust ja põhimõtteid; • teab. Missugused muudatused ühiskonnas tõi kaasa ristiusk. • kirjeldab Suure rahvaste rändamise põhjuseid ja tagajärgi; • oskab seletada ja kasutada mõisteid vandalism ja hunnid; • 476.a. 	<p>kunstiõpetus</p>
---	---	---------------------

3.3. III KOOLIASTE

3.3.1. Kooliastme õpitulemused

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

Põhikooli lõpetaja:

1. iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
2. mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;

3. võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
4. teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
5. töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
6. otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
7. töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
8. asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

3.3.2. Õppesisu

7. klass Keskaeg ja varauusaeg, 2 ainetundi nädalas, 70 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Lõiming/Integratsioon
<p>1. <u>Maailm keskajal 476 – 1492</u></p> <p>1.1. Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.</p> <p>1.2. Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristsõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.</p> <p>1.3. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.</p> <p>1.4. Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: feodaal, pärisori • iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: munk, nunn, paavst, piiskop, preester • toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused • iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist • teab, kes oli Karl Suur, iseloomustab tema tegevust • iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: koraan, Muhamed, mošee, Meka 	kirjandus

<p>1.5. Bütsants, selle tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene.</p> <p>1.6. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, Linnade valitsemine.</p> <p>1.7. Põhja-Euroopa ja Eesti . Skandinaavia eluviis ja ühiskonnakord, viikingite retked.</p> <p>1.8. Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.</p> <p>1.9. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamise, eluolu keskajal.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik • teab mõistet: patriarh • teab, kes oli Justinianus I, iseloomustab tema tegevust • teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad • iseloomustab keskaegse linna eluolu • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: raad, tsunft, gild, Hansa Liit • kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi • nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid • iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul • selgitab Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust • iseloomustab keskaja seikluslikku ühiskonda ja inimese maailmapilti • teab katoliku kiriku osa keskaja inimese maailmapildi kujundamisel • seletab ja kasutab õiges kontekstis mõisteid: romaani stiil, gooti stiil, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, Englise parlament 	<p>kirjandus</p> <p>kunstiõpetus</p>
<p>2. <u>Maailm varauusajal</u> 1492 – 1600</p> <p>2.1 Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst. Leonardo da Vinci.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas mõjutas varauusaegset ühiskonda tehnoloogia areng • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: maadeavastused, renessanss, humanism • teab, kes oli Leonard oda Vinci, iseloomustab tema tegevust 	<p>kunstiõpetus</p>

<p>2.2. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähtsus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: maadeavastused • teab, kes oli Kolumbus ning iseloomustab tema tegevust 	<p>geograafia</p>
<p>2.3.Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas mõjutas varauusaegset ühiskonda reformatsioon • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: reformatsioon, protestandid, luteri usk • teab, kes oli Martin Luther ning iseloomustab tema tegevust 	
<p>2.4. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil • iseloomustab Eesti majanduse ja linnade arengut • teab reformatsiooni mõju Eesti arengule 16. sajandil • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: reformatsioon 	
<p>2.5. Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi 	

8. klass Uusaeg 2 ainetundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Integratsioon/Lõiming
<p>1. <u>Maailm 1600 - 1815</u> 1.1. Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab, mis muutused toimusid Euroopas võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris • teab, kes olid Peeter I, Voltaire ja Louis XIV 	<p>kirjandus kunstiõpetus</p>
<p>1.2. Absolutismi kujunemine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Louis XIV • Valgustusfilosoofia • Inglise kodusõda ja restauratsioon • Inglismaa ja Prantsusmaa • 18. saj valgustatud 	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: <ul style="list-style-type: none"> - seisuslik riik - absolutism - valgustatud absolutism - parlamentarism 	<p>kirjandus</p>

<p>absolutism Preisimaa näitel</p> <ul style="list-style-type: none"> • Friedrich II <p>1.3. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus</p> <ul style="list-style-type: none"> • valitsemine • keskvdõim ja aadli omavalitsus • Balti eriolukord • Põhjasõda • Peeter I • talurahvas 17. ja 18. sajandil • muutused majanduses ja poliitikas • vaimuelu <p>1.4. USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus</p> <p>1.5. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg. Prantsuse revolutsiooni ja sõdade tähtsus Euroopa ajaloos.</p> <p>1.6. Kultuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • barokk • klassitsism 	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab ja kasutab kontekstis mõisteid: valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism • teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eestis • teab Põhjasõja tagajärgi Eestile • kirjeldab muutusi vaimuelus (religioon, haridus, kirjasõna) <ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid • iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust • selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju • toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel • saab aru, mille poolest need erinevad • teab, kes oli Napoleon, iseloomustab tema tegevust • teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena • näitab neid muutusi kaardil • iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni 	<p>geograafia</p> <p>kirjandus geograafia ühiskonnaõpetus</p> <p>kunst kirjandus</p>
<p>2. Maailm 1815 - 1918</p> <p>2.1. Industriaalühiskonna kujunemine:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab industriaalühiskonna palgejooni 	

<ul style="list-style-type: none"> • tööstuslik pööre • vabrikutootmine • linnastumine • sotsiaalne pale ühiskonnas • 19. sajandi poliitilised õpetused 	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab tööstuslikku pööret, vabrikutootmist, sotsiaalseid muutusi • selgitab kontekstis mõisteid: monopol, linnastumine, liberalism, konservatism, sotsialism 	
<p>2.1. Rahvuslus ja rahvusriigid. Rahvusluse kasv Euroopas. Rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas • Selgitab kontekstis mõisteid: rahvusriik, rahvuslik liikumine 	geograafia
<p>2.2. Eesti 19. sajandil ja 20. saj algul. Vene impeeriumi ääre-alade poliitika. Talurahva-seadused. Rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused. Venestusaeg. 1905.a. revolutsiooni tagajärjed.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab Eesti iseseisvumist • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: venestamine 	kirjandus kultuurilugu
<p>2.3. Esimene maailmasõda. Uute jõudude vahekorra kujunemine Euroopas. Sõja põhjused, kulg ja tagajärjed.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi • näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: Antant, Kolmikliit 	geograafia
<p>2.4. Maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab Esimese maailmasõja tagajärgi • selgitab Eesti iseseisvumist • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: autonoomia 	
<p>2.5. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eluolu • ajakirjandus • seltsiliikumine 	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi 	kirjandus kunst

9. klass Lähiajalugu 2 ainetundi nädalas, 70 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Integratsioon/Lõiming
<p>1. <u>Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939</u></p> <p>1.1. Rahvusvaheline olukord. Pariisi rahukonverents. Poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda.</p> <p>1.2. Rahvasteliidu tegevus ja mõju. Sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.</p> <p>1.3. Maailmamajandus. Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.</p> <p>1.4. Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastail. Nende põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel. Autoritarism Itaalia näitel. Totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.</p> <p>1.5. Eesti Vabariik. Vabadussõda. Asutav Kogu. Maareform. Põhiseadus. Demokraatliku parlamentarismi aastad. Vaikiv ajastu. Majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • näitab kaardilt Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles` süsteem) • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: Versailles` süsteem, Rahvasteliit, diktatuur • toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail • oskab selgitada ülemaailmse majanduskriisi põhjusi, olemust ja tagajärgi • iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaal- • sotsialism, repressioon • teab, kes olid ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt • iseloomustab ja võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul • iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis • nimetab uusi kultuuri-nähtusi ja tähtsamaid saavutusi • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu 	<p>geograafia</p> <p>ühiskonnaõpetus</p> <p>kunst kirjandus kultuurilugu ühiskonnaõpetus</p> <p>ühiskonnaõpetus kunst kirjandus</p>

<p>1.6. Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel. Uued kultuurinähtused. Teaduse ja tehnika areng. Uued propagandavahendid.</p>	<p>rahu</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid ja iseloomustab nende tegevust: Konstantin Päts, Jaan Tõnisson • iseloomustab kultuuri arengut maailmas • nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi • teab teaduse ja tehnika, aatomiuuringute, auto, lennuki, raadio, kino ja filmi, kirjanduse ja kunsti arengusuundi 	<p>kultuurilugu kirjandus kunst</p>
<p>2. <u>Teine maailmasõda 1939 - 1945</u> 2.1. Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järelandmised Saksamaale. München. MRP.</p> <p>2.1. Sõjategevuse üldiseloomustus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sõja algus ja lõpp • sõdivad pooled • rinded • holokaust • ÜRO asutamine <p>2.2. Eesti Teise maailmasõja ajal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • baaside ajastu • iseseisvuse kaotamine 	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab, milline oli olukord Teise maailmasõja eel • toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi • seletab ja kasutab kontekstis mõistet: MRP • teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda • toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed • teab, mis riigid tegutsesid koos Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon • näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: holokaust, ÜRO 	<p>Ühiskonnaõpetus</p> <p>Ühiskonnaõpetus</p> <p>Ühiskonnaõpetus</p>

<ul style="list-style-type: none"> • juuniküüditamine • sõjategevus Eesti territooriumil • Nõukogude ja Saksa okupatsioon 	<p>Vabariigi iseseisvuse kaotamist</p> <ul style="list-style-type: none"> • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: küüditamine, baaside leping, okupatsioon 	
<p>3. <u>Maailm pärast Teist maailmasõda 1945-2000</u></p> <p>3.1. Külma sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad.</p> <p>3.1. Läänemaailm USA ja Saksamaa Vabariigi näitel:</p> <p>USA - ühiskond</p> <ul style="list-style-type: none"> – sisepoliitika – ühiskondlikud – liikumised – välispoliitika <p>Saksamaa Liitvabariik</p> <ul style="list-style-type: none"> – majanduse areng – Ida- ja Lääne- – Saksamaa suhted <p>3.2. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke:</p> <p>3.3. Eesti Nõukogude okupatsiooni all:</p> <ul style="list-style-type: none"> • piiride muutumine • repressioonid • kollektiviseerimine • industrialiseerimine • poliitiline juhtimine • kultuur ja eluolu <p>3.4. Kommunistliku süsteemi lagunemine:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab külma sõja olemust ning toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid • näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: kriisikolle, külma sõda, NATO • iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa LV näitel • seletab ja teab mõistet: Atlandi Harta • iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: kollektiviseerimine, plaanimajandus, massirepressioon • iseloomustab Eesti arengut NSV Liidu koosseisus • toob esile kommunistliku süsteemi 	<p>Ühiskonnaõpetus</p> <p>Kirjandus Kultuurilugu Ühiskonnaõpetus</p>

<ul style="list-style-type: none"> • perestroika ja glasnost • Mihhail Gorbatšov • Boriss Jeltsin • Saksamaa ühinemine <p>3.5. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • laulev revolutsioon • Balti kett • põhiseadusliku korra taastamine <p>3.6. Maailm alates 1990. aastaist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • üldülevaade • Euroopa Liidu laienemine • NATO laienemine • uued vastasseisud <p>3.7. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teaduse ja tehnika areng • aatomiuuringud • infotehnoloogia • massikultuur • naine ja ühiskondlik elu • muutused mentaliteedis 	<p>kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid ja iseloomustab nende tegevust – Mihhail Gorbatšov, Boriss Jeltsin • teab ja seletab kontekstis mõisteid: glasnost, perestroika • analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: Balti kett, laulev revolutsioon • teab, kes olid ja iseloomustab nende tegevust: Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar • näitab kaardil muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail • analüüsib Eesti Vabariigi arengut • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: Euroopa Liit, NATO • iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil 	<p>Kirjandus Kunst Kultuurilugu Ühiskonnaõpetus</p>
--	---	---

ÜHISKONNAÕPETUS

3.8. Üldalused

3.8.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
2. oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
3. teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises, nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
4. väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
5. määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

4.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvale õppele.

Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. Teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina.

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega vastavalt oma huvidele ja võimalustele.

Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

Kolmandas kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu Riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõtte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele

(tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme.

Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpilaste õpimotivatsiooni arendamisele. Olulisel kohal on aktiivõppemeetodid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud.

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises).

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonnasse, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne.

Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

4.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;

4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

4.1.4. Hindamine

Hinnatakse nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Hinnatakse numbriliselt, hinnates võetakse aluseks ainekavaga määratud õpitulemused.

Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Kasutatakse võimalusi mitmekesiseks tööks erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid). Vanuseastmele vastavalt antakse lihtsamaid ülesandeid mõne fakti või näite leidmiseks ning hinnatakse ülesande täitmise põhjalikkust ja täpsust. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilast teavitatakse sellest, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

4.2. II KOOLIASTE

4.2.1. Õpitulemused

II kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

6. klassi lõpetaja:

1. on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
2. teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
3. mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
4. loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
5. teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
6. selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
7. mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;

8. toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
9. oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
10. teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

4.2.2. Õppesisu

6. klass Ühiskonnaõpetus

1 ainetund nädalas, 35 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Integratsioon/Lõiming
<p>I Sotsiaalsed suhted Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad</p> <p>1.1. Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad</p> <ul style="list-style-type: none"> • sotsiaalsed • rahvuslikud • religioossed • jm (etniline päritolu, keel, kultuur jt) <p>Sooline võrdõiguslikkus.</p> <p>1.2. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere.</p> <p>1.3. Euroopa riigid. Eesti naaberriigid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid: rahvus, riik, võrdõiguslikkus, sallivus • nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi, kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone • nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid • toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumiste kohta Eestis • suhtub sallivalt erinevustesse • teab ja hoiab kogukonna traditsioone • teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus) • nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike • toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab Eesti elu 	<p>ajalugu kirjandus kunst muusika</p> <p>geograafia vene keel kirjandus</p>
<p>2. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja –algatus, koostöö.</p> <p>2.1. Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • seletab oma sõnadega ja kontekstis mõisteid kodanikuühendus, -algatus, vabatahtlik tegevus • nimetab kodukohas tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi, kirjeldab nende tegevust 	

<p>2.2. Noorteorganisatsioonid</p> <p>2.3. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust • teab kodukoha kodanikualgatusi, algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral • toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi 	
<p>II Demokraatia</p> <p>1. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine.</p> <p>1.1. Rahva osalemine ühiskonna valitsemises. Võimude lahusus.</p> <p>1.2. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, kohus. Kohalik omavalitsus.</p> <p>1.3. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õigus elada • õigus vabadusele ja inimväärikusele jm. 	<ul style="list-style-type: none"> • seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>demokraatia</i> • iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus, sõnavabadus, osalus arutelus ja otsustamises, õigus valida ja olla valitud) • teab, et Eesti on demokraatlik vabariik • nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi ning teab nende peamisi ülesandeid • -teab, mis on kohalik omavalitsus • toob näiteid oma valla omavalitsuse tegevuse kohta • seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>seadus</i> ja <i>inimõigus</i> • nimetab ja austab inimõigusi • teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma • -toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta 	<p>ajalugu</p>
<p>2. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas</p> <p>2.1. Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesindustes. Kooli sisekord (Kodukord)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis • märkab ja arvestab erinevaid huve ja võimalusi 	<p>kultuurilugu kirjandus</p>

<p>Lapse õigused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õigus haridusele • õigus vanemlikule hoolitsusele jm. 	<ul style="list-style-type: none"> • on valmis koostööks ja kokkulepeteks • oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel • toetab oma suhtumise ja tegutsemisega kooli- demokraatiat • tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid • nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaalu 	
<p>III Töö ja tarbimine 3.1. Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.</p> <p>3.2. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööeetika.</p> <p>3.3. Teadlik, säästev tarbimine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teeb vahet soovidel ja võimalustel • teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve • oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada • oskab koostada eelarvet oma taskuraha piires • oskab planeerida oma aega • teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid • iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed • selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale • oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot • tunneb tarbija õigusi 	<p>matemaatika</p>
<p>IV Meedia ja teave 4.1. Raamatukogu, internet. Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon. Meediakanalite integratsioon. Teadlik infotarbimine ja edastamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks • kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid, entsüklopeediat • oskab eristada fakti ja arvamust • oskab oma teadmisi ja seisukohti esitada • loob, kasutab ja jagab infot • tunneb interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja 	<p>kirjandus arvutiõpetus</p>

4.2. Autoriõiguste kaitse.	informatsioonilise enese-määramise võimalusi <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus • väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd • viitab teiste autorite loomingule • tunneb autorina vastutust oma teose eest • teadvustab autorikaitsega seonduvaid probleeme internetis 	kirjandus arvutiõpetus
----------------------------	--	---------------------------

4.3. III kooliaste

4.3.1. Kooliastme õpitulemused

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust. Põhikooli lõpetaja:

1. tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
2. määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
3. tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitseks; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
4. tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
5. tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
6. selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
7. hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
8. hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
9. analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autorikaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
10. teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

4.3.2. Õpitulemused ja õppesisu

Ühiskonnaõpetus 9. klass 2 ainetundi nädalas, kokku 70 ainetundi õppeaastas

Õppesisu	Õpitulemused	Integratsioon/Lõiming
<p><u>I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted</u></p> <p>1. Meedia ja teave</p> <p>1.1. Ajakirjanduse roll ühiskonnas:</p> <ul style="list-style-type: none"> -informeerimine -tähelepanu juhtimine probleemidele -avaliku arvamuse kujundamine -meelelahutus jt. <p>Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir, suhtlemiskultuur.</p> <p>1.2. Turundus-kommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valimisreklaam • sotsiaalreklaam • kommertsreklaam jne. <p>Meediamajanduse põhitõed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sisu ja reklaami vahetamine • tulud ja kulud meedias <p>1.3. Autoriõigused ja -vastutus, toote kasutamine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • viitamine • tsiteerimine • üles- ja allalaadimine • plagieerimine <p>Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs. Fakti ja arvamuse eristamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • orienteerub infokeskkonnas • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu</i> • mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme • kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid: <ul style="list-style-type: none"> • <i>ajakirjandusvabadus</i> • <i>ajakirjanduseetika</i> • <i>reklaam</i> • tunneb ja austab autori õigusi ja vastutust • viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid: <i>autoriõigus, autorivastutus, plagiaat</i> • suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada 	<p>kirjandus</p> <p>kirjandus ajalugu</p> <p>kirjandus arvutiõpetus</p>
<p>2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur</p> <p>2.1. Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jne.</p> <p>Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused.</p> <p>Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõigluslikkus. Solidaarsus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid: <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus</i> • märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi • väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust • väärtustab sotsiaalset võrdõigluslikkust • teab ja oskab kasutada 	<p>kirjandus kultuurilugu</p>

<p>2.2. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</p> <p>3. Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor.</p> <p>3.1. Avalik sektor ja selle institutsioonid: -riigiasutused -kohalik omavalitsus -avalik-õiguslikud asutused</p> <p>3.2. Erasektor kui kasumile suunatud sektor</p> <p>3.3. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. -sihtasutused -heategevus -vabatahtlik töö -kodanikualgatused</p>	<p>kontekstis mõisteid: <i>identiteet, mitmekultuurilisus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus</i> • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>erasektor ja eraettevõtte</i> • teab sotsiaalse ettevõtlikkuse ja vabatahtliku töö võimalusi • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>mittetulundussektor, sihtasutus</i> 	<p>kirjandus kultuurilugu arvutiõpetus ajalugu</p>
<p>4. Ühiskonnaliikmete õigused.</p> <p>4.1. Inimõigused meie igapäevaelus. Riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. -põhiõigused -sotsiaalmajanduslikud õigused -poliitilised õigused -kultuurilised õigused</p> <p>4.2. Lapse õigused, kohustused, vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid: -inimkaubandus -tööorjus -seksuaalne ekspluatsioonimine jt. UNICEF-i tegevus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i> • tunneb inimõigusi, märkab nende rikkumist (s.h. vägivald) • tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost • tunneb lastekaitse põhimõtteid, s.h. kuritarvitamine, inimkaubandus jt. • tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi 	<p>kirjandus</p>
<p><u>II Riik ja valitsemine</u></p> <p>1. Demokraatia. Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism</i> • selgitab demokraatia põhimõtteid • oskab vahet teha demokraatial ja 	<p>ajalugu</p>

<p>1.2. Demokraatliku valitsemise põhihood: -võimuorganite valitavus ja aruandlus -võimude lahusus ja tasakaal</p> <p>1.3. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja kodanikuõigused.</p>	<p>autokraatial</p> <ul style="list-style-type: none"> tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhihoodi ja annab neile hinnangu väärtustab demokraatia põhimõtete rakendamist riigi-valitsemises teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>võimude lahusus</i> ja <i>tasakaal</i> väärtustab ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (pluralism, kaasamine, vähemusega arvestamine, igauhe võrdsus seaduse ees) käitub demokraatia põhimõtete järgi tead ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>õigusriik</i>, <i>kodaniku-õigused</i>, <i>kodanikuvabadused</i>, <i>kodanikuühiskond</i>, <i>kodanikualgatus</i> selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid 	<p>ajalugu</p>
<p>2. Eesti valitsemiskord. 2.1. Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi president. Kontrolliorganid. -õiguskantsler -riigikontroll Kohus. Kohalik omavalitsus.</p> <p>2.2. Õigussüsteem: -kohtusüsteem -õigusaktide kasutamine -alaealiste õiguslik vastutus -kodakondsus Eesti kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.</p>	<ul style="list-style-type: none"> teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>põhiseadus</i>, <i>põhiseaduslik institutsioon</i>, <i>põhiseaduslikud õigused</i>, <i>täidesaatev võim</i>, <i>president</i>, <i>õiguskantsler</i>, <i>riigikontroll</i>, <i>kohalik omavalitsus</i>, <i>seadusandlik võim</i> tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart) teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>kohus</i>, <i>õigusakt</i>, <i>kodakondsus</i>, <i>kodanik</i> mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda 	<p>kultuurilugu arvutiõpetus</p> <p>geograafia</p> <p>arvutiõpetus</p> <p>arvutiõpetus</p>

<p>2.3. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende roll. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.</p> <p>2.4. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT) • suhtleb riigi-ja omavalitsusasutustega s.h. vastavaid portaale kasutades • tunneb kodanikuõigusi ja kohustusi • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>erakond, valimised, opositsioon, koalitsioon</i> • selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid • kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana • nimetab Eesti parlamendierakondi • teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on • teab Euroopa Liidu liikmesusest tulenevaid õigusi ja võimalusi, kohustusi 	<p>ajalugu</p>
<p>III Kodanikuühiskond</p> <p>3.1. Kodanikuühiskonna olemus ja põhjooned. Vabaühendused ja MTÜ-d. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja –algatus. Kodanikuajakirjandus.</p> <p>3.2. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalemisvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisiolukordades.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid: <i>kodanikuühiskond, kodanikuosalus, kodanikualgatus</i> • mõistab kodanikuühiskonna toimimise põhimõtteid ja eesmärke • iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel • oskab kasutada võimalusi tegutsemiseks kodanikuühiskonnas, analüüsib probleeme, pakub lahendusi • teab ja kasutab kontekstis mõistet: <i>vabaihendus</i> • teab ja iseloomustab vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke • algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel 	<p>kultuurilugu</p>

IV Majandus		
<p>4.1. Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: -AS -OÜ -FIE Ettevõtluse roll ühiskonnas. Isiklik ettevõtlus.</p> <p>4.2. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: -planeerimine -regulatsioon Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjaotamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.</p> <p>4.3. Tööturg. Tööturu mõiste. Töoandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika. Tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul.</p> <p>4.4. isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppimise tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine.</p> <p>4.5. Tarbijakäitumine. Säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>turumajandus, turg, turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum</i> • teab, mida tähendab olla ettevõtja, omanik • iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse rolli majanduses • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus</i> • teab ja iseloomustab riigi rolli majanduses • selgitab maksustamise eesmärgid • teab Eestis kehtivaid makse • tunneb üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega • teab ja kasutab kontekstis mõistet: tööturg • tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul • teab, mida tähendab olla tööandja, töövõtja, töötu • analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi karjääri planeerimisel • teab ja kasutab kontekstis mõisteid: <i>bruto- ja netopalk, laen, investeerimine</i> • tunneb eelarve koostamise põhimõtteid • oskab arvutada netopalka • tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana • tarbib säästlikult 	<p>matemaatika</p> <p>matemaatika</p> <p>karjääriõpetus</p> <p>matemaatika</p>

4.3.5. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.
2. Kool võimaldab kasutada klassiruumis „Eesti Vabariigi põhiseadust“, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni.
3. Kool võimaldab ainekava eesmärgede toetavaid õppematerjale (kontuur- ja seinakaardid, erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja meetoodilised materjalid).